

Верка Г. Карић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Центар за научноистраживачки рад

МАЈКА, СЕСТРА У ПОРОДИЧНОМ ЦИРКУСУ (БАШТА, ПЕПЕО, ПЕШЧАНИК, РАНИ ЈАДИ)

1. МАРИЈА САМ

„Но моја је мајка била срећна због те моје оданости и увек ме узимала у заштиту, тврдећи да сам ја претерано осетљив, што она воли јер је то доказ да нећу бити себичан као мој отац, али јој то у исто време задаје много брига, ако помисли на моју будућност” (Kiš 2004: 15-16)

Име и презиме: Марија Сам

Пол: женски

Године: преко 35

Адреса: Бемова улица / Улица дивљих кестенова, бр. 27, Нови Сад

Порекло и вера: Црна Гора, православно

Занимање и радно искуство: кројачица

Брачни статус: удата за Едуарда Сама

Деца: Андреас и Ана Сам

Подаци о родбини: брат (име непознато, у роману *Башта, пепео* сазнаје се да је умро)

Изглед: висока, лепа

Карактер и особине:

- врло тиха
- брижна мајка
- стрпљива
- трпељива
- способност праштања
- добра супруга
- побожна (нарочито у моментима страха или бриге)
- интуитивна

Милица Киш, мајка Данила Киша;
преузето са: <https://fenomeni.me/klupa-eduarda-sama-tema-kis/milica-kis/>

¹ verka.karic@filum.kg.ac.rs

- сналажљива
- посвећена породици
- воли зелену боју

Активности:

- љубав према краљевским причама
- шије – желела је да конструише машину за плетење како би својим производима снабдевала целу жупанију и тако одевала децу са села и повратила грађанско достојанство, од те идеје одустаје након многобројних имитација њеног рада услед којих остаје без наруџбина и враћа се послу на њиви; симбол руже је био њен лични печат.

Реквизити, предмети и документи:

- Андреас Сам лик мајке вежује за мирисе и јутарњи ритуал:

„Мајка је на свом послужавнику, у тегли с медом, у флашици с рибљим зејтином, доносила ћилибарске боје сунчаних дана, густе концентрате пуне опојних мириса” (Kiš 2004: 6)

- Шиваћа машина:

„Ту је стајала шиваћа машина његове мајке, Марије Сам. Била је то сингер машина, с ножном педалом” (Kiš 1987: 14)

Сингер шиваћа машина, преузето са: <https://www.muzejzeravica.org/item/3200>

„[...] снажна метална конструкција од ливеног гвожђа, слична луковима железничких мостова. Ти се лукови завршавају при дну чврстим, такође од црног ливеног железа. Педала је од металног преплета, нешто ситнијег него на боковима. Преко двокраког зглоба педала је везана косом зглавком полугом за точак-замајац. У жлебове замајца налаже ваљкасти каиш-преносник, спојен двема жичаним копчама. Други ужлебљени точак, много мањи од првог, налази се на глави машине, одмах поред сјајног трансмисионог точка са кратким, зракастим паоцима. Глава машине, тај велики црни лакат, превучена је лаком, а на левој страни, где се налази компликовани механизам игле и невидљивих калемова, завршава се двема ваљкастим осовинама, сличним роговима пуже. Када машина ради, невидљиви калемови предугу свилу нит као свилубује или као пауци. Осим механичких вертикалних осовина на глави машине и сјајног точка-преносника, који су од хромираног каљеног челика и сјајни, сви су железни делови превучени црном бојом. Бокови су изнутра спојени једном четворокраком, трапезастом препоном на којој су изливена крупна полуписана слова SINGER. У оном делу где се бокови шире, изливени су, с обе стране, симетрично, у облику големих паукова, амблеми фирме” (Kiš 2004: 28-29)

СТЕПЕНИЦЕ ЖИВОТА/СМРТИ

Марија Сам, детињство:

У роману *Башта, пепео* имамо прилику да се упознамо са Маријом Сам пре брака, док је била млада. Она свом сину Андреасу често причава долазак италијанског престолонаследника који се загледао у њу због њене лепоте:

„Кажу мени моје другарице у школи да је дошао млади принц, мислим италијански, а он ти збиља дође једног дана у нашу школу инкогнито како се то каже али обучен као прави правцати принц, леп као девојка на њему све блиста сабља златна еполете а руке му беле госпоцке fine. Застао је мало погледао у нас, а онда се насмејао и отишао у пратњи госпде сав у сјају а мамузе му звецкају низ ходник украшен за ту прилику цвећем и ружама и јоргованом. Сутрадан ме зове сињорина Анђелика (једна Италијанка која нам је предавала ручни рад) и каже ми како се млади принц распитивао за мене ко сам и одакле сам из какве куће јер сам му се била допала а мени било дошло да под земљу пропаднем од стида, замисли само Анди колико је била лепа твоја мајка...” (Kiš 2004: 172)

Присећање и љубав према успоменама Марија ће пренети на сина, заједно са љубављу према причама.

ЗНАКОВИ И ПОСЛЕДИЦЕ АНТИСЕМИТИЗМА/ХОЛОКАУСТА

Марија Сам током Холокауста остаје без мужа, самим тим бива принуђена да се сналази како би она и њена деца преживела. У тим селидбама са децом истиче се њена сналажљивост у прилагођавању. Селидба је значила да је морала да се одрекне и материјалних ствари које су је везивале за дом, при чему се истиче одвајање од њене шиваће машине која се везује у очима њеног сина за њен идентитет. Стални доласци и одласци њеног мужа значили су да је она морала да буде ослонац како свој, тако и своје породице. Ипак, у трилогији видимо њену препуштеност самој себи. Нарочито се у *Пешчанику* истиче тренутак када у писму намењеном сестри, Едуард Сам напада своју родбину јер нису изашли у сусрет његовој супрузи и деци:

„није ми позајмила чак ни посуђе док моје не будем у могућности да пренесем (та имају посуђа довољно и за три породице). Напротив, упркос обећању, то је позајмљивање посуђа ишло с таквим натезањем да је моја жена била приморана да одмах купи два лонца, 4 шоље, 4 кашичице, лимене тањире итд., у вредности од неких осам пенга. Сад имамо посуђе, али нам са истим таквим натезањем дају мало купуса или мало промрзлог кромпира, а још теже мало места на шпорету” (Kiš 1983: 284)

2. АНА САМ

Име и презиме: Ана Сам

Пол: женски

Дан, месец и година рођења: старија од брата Андреаса који је рођен 1935.

Адреса: Бемова улица / Улица дивљих кестенова, бр. 27, Нови Сад

Порекло и вера: јеврејско

Име оца: Едуард Сам

Име мајке: Марија Сам

Подаци о родбини: брат Андреас (Анди) Сам; деда Макса Ахашверош; стриц Андреј и стрина Ребека, њихов син Жорж, тетке Олга и Нета

Изглед: бледа, витка, дуга тамна коса

„Моја сестра Ана задевојчила се некако одједном пре времена, без сумње, постала је бледа и виткија, с тамним подочњацима које је исцртала глад и који су сведочили о првим знацима пубертета” (Kiš 2004: 50)

На фотографији Данило и Даница Киш; преузето са: <http://www.kis.org.rs/biografija.htm>

„Моја сестра Ана, за дугих досадних поподнева облачила је своје хаљине из којих је већ била давно израсла, намештала је дуго пред огледалом своју дугу тамну косу, правећи себи најфантастичније фризури, које су, по нашем мишљењу, прелазиле каткад границу пристojности. Затим је, пућећи се, мазала усне црвеним креп-папиром, што је још више увећавало њено бледило” (Kiš 2004: 163)

Карактер и особине:

- неповерљива
- ироничан однос према идеалистичким и лирским феноменима
- није осетљива али поседује лирску раздраженост коју је, попут брата, наследила од оца (неутешно плакање након путовања или празника)
- задиркује али и помаже свом млађем брату
- везана за оца услед сличног карактера

Активности: волела је да се дотерује, да задиркује брата и да разговара о женским темама са мајком, нарочито у путу

СТЕПЕНИЦЕ ЖИВОТА/СМРТИ:

Ана Сам, детињство

Серенада за Ану

У делу *Рани јади* у оквиру приче *Серенада за Ану* упознајемо се са перспективом млађег брата. Андреас се присећа првог удварача своје сестре и серенаде коју је он приредио. Осим тога, присећа се мајке која је учила његову сестру како се одговара на удварање:

„Онда Ана најзад пронађе шибице и ја је видех при тој светлости, као у магновењу, како стоји иза завесе, у белом. А када се вратила и поново легла, зачух како моја мајка, дирнута, скоро пословично рече:

’Ана, запамти то једном заувек. Када се неком држи подокница, онда треба запалити шибицу. То је знак отмене пажње.’” (Kiš 1987: 35)

Кроз ову епизоду видимо Ану као старију сестру која одраста. Посматрајући сестру, Андреас сам анализира и приказује женски свет из његовог угла. Тај женски свет ће се касније везивати са његове симпатије и љубави, и мушко-женске односе.

На фотографији Данило и Даница Киш; преузето са: <https://fenomeni.me/klupa-eduarda-sama-tema-kis/danilo-i-danica-kis/>

ЛИТЕРАТУРА

- Kiš 1983: Danilo Kiš, *Peščanik*, Beograd: Prosveta.
Kiš 1987: Danilo Kiš, *Rani jadi*, Beograd: BIGZ.
Kiš 2004: Danilo Kiš, *Bašta, pepeo*, Beograd: Novosti.

Verka G. Karić

**MOTHER, SISTER IN TRILOGY *FAMILY CIRCUS*
(*GARDEN, ASHES, HOURGLASS, EARLY SORROWS*)**

Summary

The main intention of the work is to show the characters mother and sister in trilogy-*Family circus* by Danilo Kiš. This trilogy contains novels: *Garden, ashes* (Bašta, pepeo), *Hourglass* (Peščanik), *Early sorrows* (Rani jadi). We aim to show that the character of the sister, although not shown in detail in the trilogy like the figure of the father, is important because it reflects the childhood of his brother Andreas Sam. That is why the descriptions of sister's character and appearance are best seen in the works *Garden, ashes* and *Early sorrows*. We can conclude that she represents a companion through all stages of her brother's life. Although different from him, Ana Sam supports her younger brother and shares with him all the hardships that befell them during the Holocaust. On the other hand, the mother is portrayed as a character opposite to the father, devoid of flaws. In addition, there is no feeling of frustration in the relationship between mother and son, like those present towards the father, but also the sister who shares his characteristics. Thus, analysis of the trilogy has the goal to demonstrate the attachment to the mother and the perspective of a person who is not a Jew but feels the consequences of anti-Semitism and the Holocaust suffered by her family.

Keywords: mother, sister, *Garden, ashes*, *Hourglass*, *Early sorrows*, Holocaust

Примљен: 1. априла 2022. године
Прихваћен: 18. априла 2022. године